

Državni stručni skup za učitelje razredne nastave
Mentalno i socijalno zdravlje učenika i učitelja u kontekstu novih okolnosti
Zagreb/Online, 2. rujna 2021.

Razvojne krize i optimalni uvjeti njihova prevladavanja u školskoj dobi

Mirjana Milanović, prof.

teška školska torba

nerealna roditeljska
očekivanja

strahovi koje dijete nije
preraslo + strah od školskog
neuspjeha, kašnjenja, bolesti
roditelja, reakcija vršnjaka

razvojne krize koje nije
prevladalo - nepovjerenje,
sumnja u sebe,
osjećaj krivice + aktualne
razvojne krize

nepostojanje potpore od
strane
vršnjaka i dobronamjernih,
zainteresiranih odraslih

Kako?

1. slobodno koristiti spretnost i inteligenciju u savladavanju zadataka tj. kako **postati produktivan**, a ne inferioran
2. prihvatiti vanjske kriterije vrednovanja, suočiti se sa vlastitom percepcijom da netko drugi nešto radi uspješnije, a sačuvati dio osobne autonomije tj. kako prevladati **najbolniju fazu u razvoju ličnosti**

Aktualne razvojne krize

Kako?

3. znati u čemu si uspješan i što bi mogao uz dodatne napore (samopouzdanje), a istodobno imati doživljaj da si netko i nešto bez obzira što znaš i možeš (samosvijest)

Izjednačavanje onoga što možemo i imamo s onim što jesmo - uvod u nadolazeću krizu identiteta

Kako?

4. Prihvatiti pravila i norme ponašanja kao svoje (napraviti prijelaz iz heteronomne u autonomnu moralnost)
5. kao upoznati vršnjake i slobodno i jasno izražavati sebe u komunikaciji s njima (nismo prijatelji zato što idemo u isti razred, nego zato što se poznajemo i imamo povjerenja jedni u druge)

Kriza prijelaznog razdoblja

Razvojne krize su sastavni dio odrastanja i cjeloživotnog razvoja

Razvoj svake ličnosti i svakog pojedinca prolazi kroz određene faze, etape, stadije.

Prema Eriksonu oni su univerzalni i vrijede za sve ljude, a krize u pojedinim razdobljima nastaju kao posljedica:

- sazrijevanja organizma i
- **socijalnih zahtjeva koje okolina postavlja pojedincu u pojedinim razdobljima njegova razvoja ili života**

**školska torba puna knjiga, ali potreba
za postignućem, napretkom i pripadanjem**

Zainteresiran odrasli koji navija za dijete i znatiželjan je
razumjeti i upoznati ga

Odrasli koji ne žrtvuje djetetovu dobrobit zbog „viših” ciljeva

1. Psihosocijalna kriza

8 stadija

Prvi stadij – od 0 do 12 mj.

- Kriza: Temeljno povjerenje prema temeljnoj sumnjičavosti ili nepovjerenju u odnosu prema okolini

Drugi stadij - 2. i 3. godina

- Kriza: Autonomija ili poniženje i sumnja

Treći stadij – od 4. do 6. godine

- Kriza: Inicijativa ili krivnja

A yellow-to-blue gradient oval containing the word NADA in blue capital letters.

NADA

A yellow-to-blue gradient oval containing the word VOLJA in blue capital letters.

VOLJA

A yellow-to-blue gradient oval containing the word SVRHA in blue capital letters.

SVRHA

Četvrti stadij – od 6. do 11. godine

- Školska dob, kontrola mašte i imaginacije i podvrgavanje formalnom školovanju, očekuje se da postupa u skladu s realnošću, uči vještine, marljivost, interes za produktivne aktivnosti, oruđa, deduktivno mišljenje, samodisciplina, poštivanje dogovorenih pravila.
- **Kriza: Produktivnost ili inferiornost**
- Važni odnosi: škola, učitelji, drugi odrasli

Četvrti stadij – od 6. do 11. godine

- Dobar ishod: Kompetencija = slobodno korištenje spretnosti i inteligencije u ispunjavanju zadataka, neometana dječjom inferiornošću.
- Učenje, promatranje, izvršavanje - osjećaj stručnosti i usavršenosti.
- Loš ishod: Osjećaj inferiornosti, nekompetentnosti. Robovi kulture ili postavljene hijerarhije uloga - identifikacija sa školskim uspjehom.

KOMPETENCIJA

RITUALIZACIJA I RITUALIZAM

- Formalna ritualizacija – dijete metodički uči kako izvršavati pojedine zadatke.
- Ritualizam – formalizam - ponavljanje praznih i besmislenih formalnih rituala.

Porijeklo motiva za postignućem

1. Rano vježbanje neovisnosti
2. Naknadno korištenje tako stečenih dispozicija u socijalno definiranim situacijama postizanja i uspijevanja
3. Potpora potrebi za postignućem koju pružaju odani, ali i zahtijevajući roditelji, odgojitelji, učitelji
4. Značajno iskustvo emocionalnog zadovoljenja u situacijama uspijevanja

Kako omogućiti motivaciju za postignućem?

Motivacija za postignućem opća je tendencija stremljenja k uspjehu i tendencija biranja aktivnosti usmjerenih k cilju i uspjehu

1. Poticati težnju k uspjehu
2. Poticati usmjerenost na učenje

Poticati težnju k uspjehu

Što može učiniti učitelj/ica kako bi potaknula očekivanje uspjeha:

- Dati dovoljno vremena da odgovore na pitanja
- Izbjegavati naglašavanje razlika među učenicima
- Jednako se ponašati prema svima
- Kad učenik ne zna odgovor ne prozivati drugog nego postaviti dodatna pitanja
- Davati brzu povratnu informaciju
- Izjednačiti način komunikacije prema lošim i dobrim učenicima
- Omogućiti učeniku javni uspjeh

Poticati usmjerenost na učenje:

- uvjeriti učenike da je svrha školovanja znanje, a ne ocjena
- naglašavati zanimljivost i praktičnu važnost gradiva
- koristiti zadatke koji su izazovni, smisleni i povezani
- važni čimbenici su: zadatak, učitelj i vrednovanje učenika

2. motiv za postignućem i razvoj u socijalnom kontekstu (Virof)

- a) autonomni motiv - do 6. - motiv je baziran na osobnim standardima i dijete se natječe sa samim sobom
 - bitan je stav roditelja koji omogućavaju autonomiju i inicijativu te daju djetetu prikladne zadatke
- b) socijalni motiv - dijete prihvaća standarde drugih u ocjenjivanju vlastitog uspjeha, socijalno uspoređivanje postaje važno i ima informativnu i normativnu funkciju, koja, ako je prenaglašena, može izazvati regresiju na prethodni stadij ili pretjeranu opterećenost vanjskim normama i poništavanje iskustva autonomije
- c) zrela orijentacija - faza u kojoj dolazi do uspješne integracije autonomnog i socijalnog motiva

Kako **olakšati** proces socijalizacije motiva?

- Učiti učenike natjecanju sa samim sobom
- Koristiti suradničko učenje
- Naučiti ih da zadatak dijele na manje dijelove
- Davati zadatke primjerene težine i povezati ulaganje napora s uspjehom
- Ne izjednačavati sposobnosti i učinke s osobnom vrijednošću

3. Tko sam ja?

- Za razvoj samopoimanja, uz kognitivni razvoj bitne su i **interakcije sa značajnim drugima** jer su oni **važan izvor informacija**
- Stvarajući sliku o sebi oslanjamo se na informacije koje su sadržane u iskazima drugih ljudi o nama, odnosno na njihovo ponašanje prema nama
- **Skloni smo vidjeti sebe onako kako nas vide značajni drugi**
- Mladima su značajni drugi: roditelji, prijatelji, vršnjaci, **učitelji** i rođaci...

Razvojno poticajna interakcija = **toplina + kontrola**

- Novija istraživanja ukazuju na potrebu razlikovanja **dvije dimenzije** roditeljske kontrole: psihološka i bihevioralna kontrola
- **Psihološka kontrola** = pokušaj kontroliranja djetetovog psihološkog svijeta – ako je prejaka u adolescenciji se pojavljuju mnogi internalizirani problemi
- **bihevioralna kontrola** = kontroliranje djetetovog ponašanja, posebno njegovih nepoželjnih oblika – ako je preslaba u adolescenciji se pojavljuju mnogi eksternalizirani problemi

Dijete je dobro, a djela mogu biti loša

Tako
pametna
djevojčica, a
takvu glupost
napravila

imaš se
pravo ljutiti,
ali ne i baciti
olovku

Tako uredan
dječak, a gle
mu bilježnicu

ovo je bilo grubo
ponašanje, znam da
znaš biti brižan i
ljubazan – smisli kako
ćeš to pokazati Mariji

kada ostaviš
pernicu na
rubu stola
ona lako
može pasti

Potrebe, osjećaji, misli...

- vidim da si tužna – što se dogodilo...
- Ne sviđa ti se? Meni da

- razumijem da ti je teško, to znači da će ti trebati više vremena...
- Što si mislila kada si...

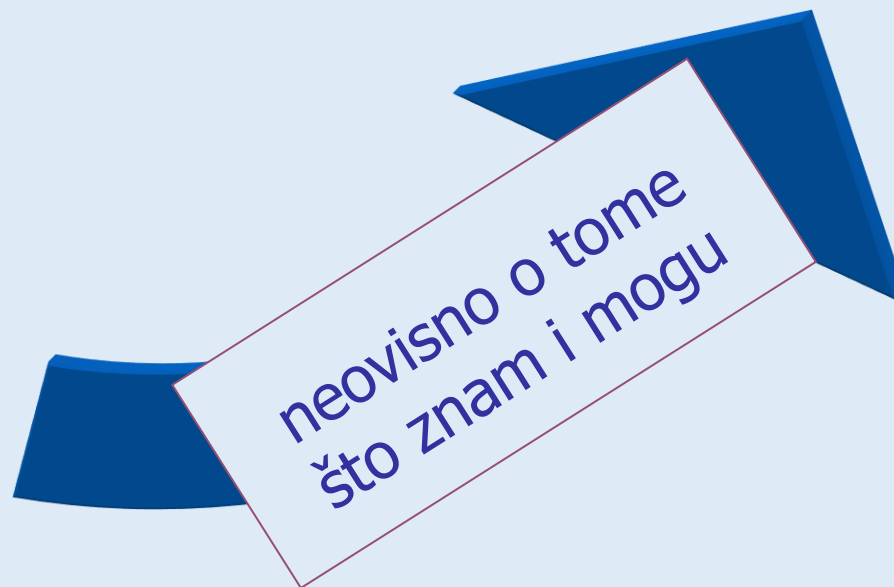
- Kontakt očima
- Dodir
- Znatiželja
- Prihvatanje stanja i osjećaja

- gdje boli, koliko boli...
- što te uplašilo, koliko, a ako odemo malo dalje da...

kažeš da si zaboravio napisati zadaću – što bi bilo ako kažeš da ju nisi želio napisati?

Samosvijest je doživljaj

Samosvijest

Zdrav, razvijen osjećaj samosvijesti prepoznaje se po:

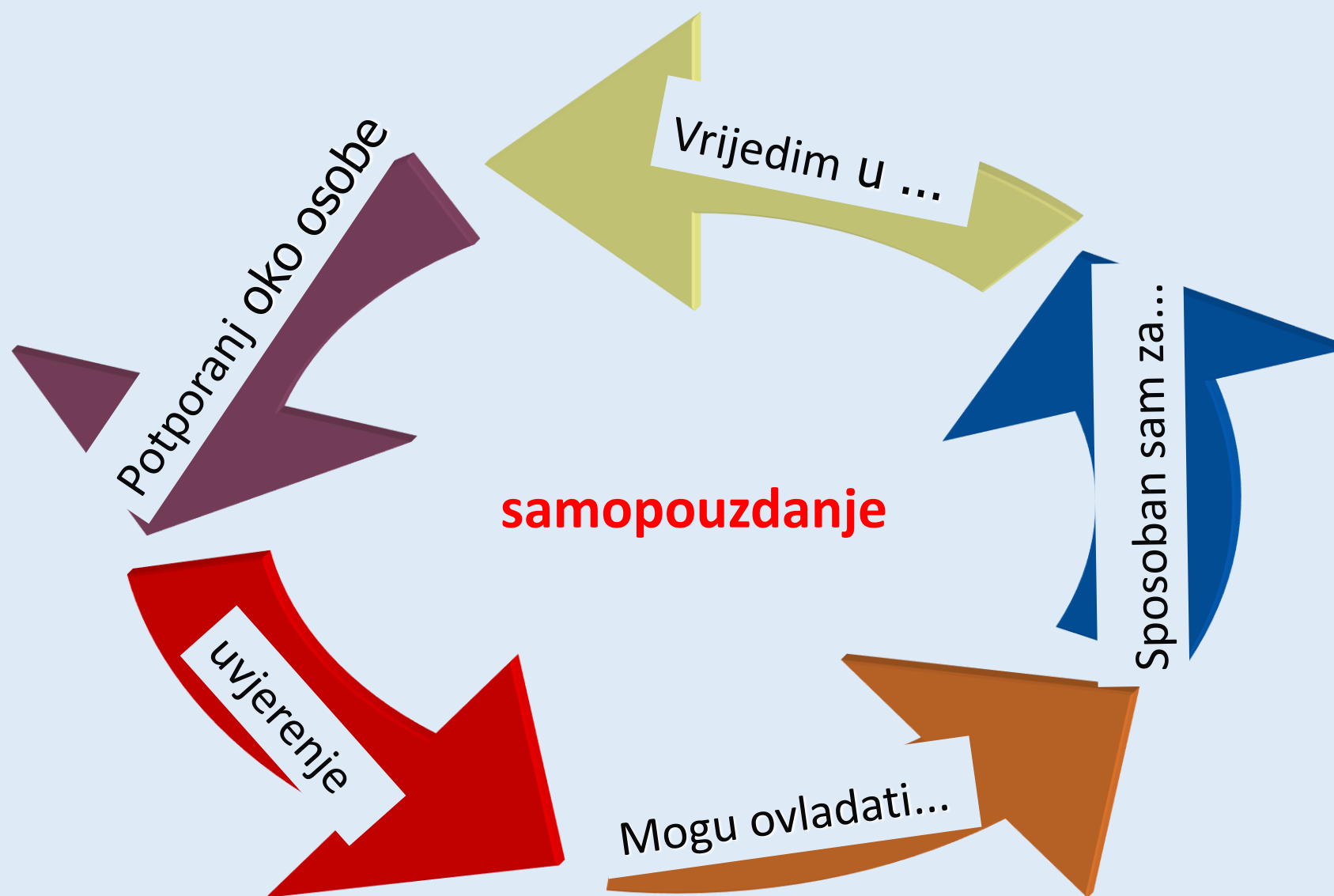
- zadovoljstvu samim sobom
- smirenosti u odnosu na samog sebe

Razvoj samosvijesti

Odvija se uz pomoć dva osnovna potkrepljenja:

- kada nas najvažnija osoba u našem životu vidi i potvrđuje
- kada doživljavamo da smo drugima vrijedni onakvi kakvi jesmo
- kada imamo pravo na vlastiti doživljaj sebe, drugih, svijeta...

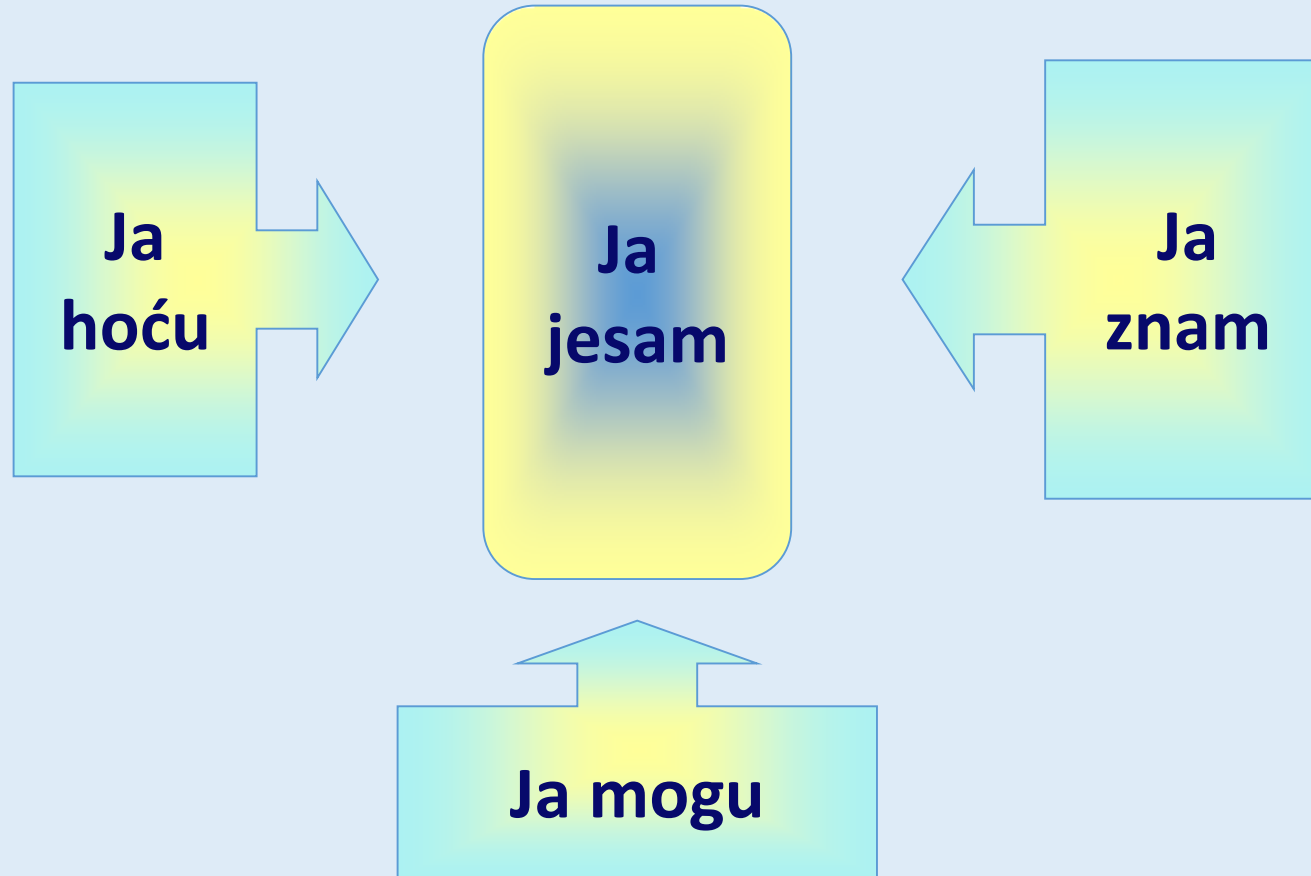
Gestalt
Jesper Juul, 1995.

Samopouzdanje = bihevioralna mjera

- Razvijati samopouzdanje možemo u konkretnim životnim situacijama.
- Možemo uvježbavati, hvaliti, bodriti, podupirati, razvijati, kудiti djetetova djela, postupke, izjave – ALI NE DIJETE
- Naše izjave trebaju biti konkretne i orijentirane na izvanjsko – *"Vidim da si tri slova napisala unutar crta, ova dva ti jako prelaze donju crtu, a ovo jedno malo prelazi gornju."*
- Razvijajući samopouzdanje procjenjujemo "vanjsko ruho", a razvijajući samosvijest iskazujemo ljubav suštini djetetova bića

Odnos samosvijesti i samopouzdanja

Jesper Juul, 1995.

Samo samopouzdanje!

- Ako svoju ljubav izražavamo pohvalama i pokudama, vidimo dijete samo izvana i njegovo se gledanje na život mijenja:
od BITI – na BITI SPOSOBAN

od POSTOJATI - na POSTIĆI
- Problemi nastaju kada djeca i mladi, zbog vjere u mudrost odraslih, misle da su netko i nešto samo ako ostvare neko postignuće

Samosvijest i samopouzdanje su posve različite vrijednosti i ne mogu se uspoređivati niti nadomjestiti, nego **paralelno razvijati**

Ako osoba ima **jaku i pozitivnu samosvijest** realno će se odnositi prema vlastitim sposobnostima i moći će sebe procijeniti bez osjećaja nesigurnosti i potištenosti

mobilizira

Osoba s **lošom samosviješću** biti će sklona **izjednačavati ono što jest i ono što zna.**

Iskustvo da joj nešto ne polazi za rukom proizvest će doživljaj manje vrijednosti

blokira

4. razlikovati “dobro” od “lošeg” ponašanja

- u razdoblju od pet do sedam godina djeca su spremna poštivati unaprijed dogovorena pravila i smatraju ih nepromjenjivima
- tek u drugom razredu pojavljuje se tzv. moralni relativizam. Dijete uočava da su pravila rezultat dogovora koji se može izmijeniti
- procjenjuju moralno postupanje uzimajući u obzir nečije motive i namjere. U stanju su se prilagoditi drugima, u stanju su staviti se u tuđu kožu
- shvaćaju da je dogovor važniji od interesa svakog od njih
- njihovo ponašanje se prilagođava onome što većina smatra ispravnim
- ne čini drugima ono što ne bi htio da čine tebi

Uspješni učitelji imaju **konkretan plan** o tome kako upoznati učenike s razrednim pravilima i postupcima

Pravila i postupci moraju se **učiti** kao i svako drugo gradivo

Uspješni učitelji prvih dana rade sljedeće:

- rade s razredom kao grupom iako kasnije planiraju raditi u malim grupama
- prve aktivnosti su obično jednostavne i zabavne
- velik dio prvih dana posvete pravilima i raspravi o njima
- poučavaju učenike specifičnim postupcima koji pridonose disciplini
- kada jednom postave pravila stalno nadgledaju njihovo provođenje

Kada učenici sudjeluju u donošenju pravila **onda ih smatraju svojim**, a to povećava vjerojatnost da će ih se držati. Zajedničko donošenje pravila potiče unutrašnju nasuprot vanjskoj kontroli ponašanja.

5. Prijateljstvo i empatija → međusobno poznavanje

- **Uspostavljane grupnih pravila**, definiranje grupnih vrijednosti i postupci restitucije omogućit će bolje funkcioniranje razreda i ako učitelj tome posveti dovoljno vremena početkom školske godine, oslobodit će tijekom godine **vrijeme za učenje**, ali **neće rezultirati** razvojem prijateljstva i empatije
- Formalne izjave tipa „**svi smo mi prijatelji**“ neće uroditi plodom
- Prijatelje od poznanika razlikujemo po tome što ove prve poznajemo. Samo **poznavanje drugih** omogućit će djetetu da ih bolje razumije i da se kognitivno može staviti u njihovu poziciju
- Zato prvo vrijeme u razredu treba posvetiti **različitim igrama i aktivnostima upoznavanja** koji nadilaze znanje imena i onih osobina koje se očituju tijekom rada na školskim zadacima i izvršavanja školskih obveza.

Znam i hoću, **ali vrijeme...**

- **35** sati razredne zajednice
- vrijeme provedeno u **dnevnom boravku**
- procijeniti kada je u redovitoj nastavi važno žrtvovati provedbu programa radi aktualne potrebe pojedinog djeteta = na taj način postajemo **model prosocijalnog ponašanja**

Što je otpornost (engl. resilience)

- Otpornost je sposobnost pojedinca da se **uspješno prilagodi i kompetentno funkcionira**, usprkos iskustvu kroničnog stresa ili neugodnosti ili nakon izloženosti produženoj ili teškoj traumi.
- Pojedinci koji se normalno razvijaju usprkos dugotrajnom stresu i neugodnostima, nazivaju se otpornima.
- Otpornost nas ne štiti od loših događaja u životu, ali otporniji pojedinci se bolje snalaze, bolje funkcioniraju u stresnim situacijama.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

vlastitim snagama
savladati izazove,
istodobno nastavljati
rasti i napredovati

TEME

1. RAZVOJ KOMUNIKACIJSKIH VJEŠTINA

2. USPOSTAVLJANJE I ODRŽAVANJE ZDRAVIH ODNOSA

3. RAZVIJANJE POZITIVNOG MIŠLJENJA

4. RAZVOJ SAMOODREĐENJA

5. IZGRADNJA OSOBNE SNAGE

6. PRETVARANJE IZAZOVA U PRILIKE

Nepovoljni događaji

- razvod, ponovni brak ili smrt roditelja
- česta seljenja ili mijenjanje institucija
- učestala hospitalizacija

Kumulativni efekt rizika:

- 50% djece s tri čimbenika rizika razvija psihičke poteškoće
- 75% djece ako je 5 faktora rizika

Zbirke korisnih aktivnosti i razgovora za razvoj djetetove otpornosti u školi i obitelji

5 PRIRUČNIKA

- Priručnik za razvoj otpornosti predškolske djece
- **Priručnik za razvoj otpornosti mlađe školske djece (početni razredi)**
- **Priručnik za razvoj otpornosti starije djece (9-11 godina)**
- Priručnik za odgojitelje i učitelje
- Priručnik za roditelje

